

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus

Tractatus de erroribus Pelagianorum, de gratia, de iustificatione & merito,
de virtutibus theologicis & quatuor cardinalibus, ac de ineffabili mysterio
incarnationis

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniae Agrippinae, 1671

Disp. V. De fortitudine & virtutibus illi annexis

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77177](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77177)

quum, cultum, vel aliud beneficium. Hoc enim rationi consentaneum est, ut ostendit D. Thomas hic quæst. 106. art. 3. hoc discursu: Omnis effectus naturaliter ad suam causam convertitur, unde Dionysius dicit 1. cap. de divin. nomin. quod Deus omnia in se convertit tanquam omnium causa: semper enim oportet quod effectus ordinetur ad finem agentis. Manifestum est autem quod benefactor, in quantum huiusmodi, est causa beneficiati, & ideo naturalis ordo requirit, ut ille qui suscipit beneficium, per gratiarum recompensationem convertatur ad benefactorem secundum modum utriusque, & sicut de patre dictum est supra, benefactori, in quantum huiusmodi, debetur honor & reverentia, eo quod habet rationem principij.

Tres autem veluti gradus gratitudinis distinguunt ibidem art. 2. Primus est beneficium agnoscere, & memoriâ tenere. Secundus est verbis hoc ipsum declarare, benefactorem laudando, & gratias ei agendo. Tertius, facto, seu rebus aliquid retribuere pro loci, temporis, aliarumque circumstantiarum ratione, sive hoc sit honor & reverentia, sive auxilium, & sustentatio. De gratitudine quam Deo debemus, ob beneficia ab eo accepta, elegantius dissevit Bernardus serm. de quadruplici debito, ubi hæc habet: Cum ei donaveris quidquid sum, quidquid possum, nonne istud totum est sicut stella ad Solem, gutta ad fluvium, lapis ad montem, granum ad acervum? Non habeo nisi minima Deo, imò minutissima, corpus & animam, vel potius unum minutum, voluntatem meam; & non dabo illam ad voluntatem illius qui tantus tantillum tantis beneficiis premit, qui totose totum me comparavit.

Septima est vindictio, quæ quodammodo se habet ad mala accepta, sicut gratitudo ad beneficia, quatenus utriusque est vicem rependere: sicut enim gratitudo bonum reddit pro bono, ita vindictio malum pro malo, scilicet malum pœnæ pro malo culpæ; idque ut rectus ordo servetur, & quod extra ordinem recti per culpam prolapsus est, ad illum per pœnam revocetur. Sic Deus peccatores, qui ab ordine pulcherrimo iustitiæ & legum divinarum, per culpam prolapsi sunt peccando, ad ordinem ipsius iustitiæ reducit puniendo; ut nihil in mundo remaneat informe, sed omnia pulchrè suis locis & gradibus adaptentur. Unde Augustinus concione 1. in Psal. 58. Iniquitas omnis, parva, magnave sit, puniatur necesse est, aut ab homine puniente, aut à Deo vindicante.

Sed advertendum est cum Cajetano, hoc peculiare esse in virtute vindicationis, quod persona in qua residet non possit per se ipsam consummare actionem propriam talis virtutis (intellige de consumatione includente etiam actum externum; nam intrinseca bonitas in ipso virtutis subiecto completè habetur) quia materia ejus est malum pœnæ, quod nullus privatâ auctoritate infligere potest: unde executio vindicationis iustitiæ solum debet fieri à iudice, cui est auctoritas puniendi malefactores.

Octava est veritas, seu veracitas, quæ nos facit dicere verum, vel (quod idem est) veritatem & notitiam intellectu conceptam facit nos ad extra fideliter significare, rectè utendo verbis & signis, quæ nobis data sunt ad manifestandum alteri internos conceptus & iudicia, ita ut his exteriora signa conformentur; hoc enim vocatur dicere verum. In quo datur specialis honestas, requirens specialem virtutem affinem iustitiæ: est enim fidelis hæc manifestatio valde necessaria ad humanam societatem, atque adeo debita,

A debito saltem honestatis, his quibus convivimus, & cum quibus conversamur. Ad eam reducitur fides, seu fidelitas in promissis: est enim veritas, seu veracitatis pars, quod factum promissioni respondeat.

Nona est amicitia, seu affabilitas, quæ est virtus, quæ quispiam convenienter se habet ad alios homines in communi conversatione, tam in dictis, quam in factis, ita scilicet ut neminem verbis aut gestis offendar, & vicissim ipse aliorum dicta & facta sine offensione admittat. Ad quod licet non teneamur debito rigore, bene tamen debito honestatis, sicut tenemur verum dicere, cum fuerit loquendum.

De hac virtute sic egregiè Ambrosius lib. 2. de officiis cap. 7. Nihil tam utile quam diligere, nihil tam inutile quam non amari: nam odio haberi exitiale ac nimis capitale arbitror. Itaque id agamus ut cum sedulitate commendemus existimationem opinionemque nostram; ac primum placiditate mentis animi benignitate influamus in affectum hominum: popularis enim & grata est omnibus bonitas, nihilque quod tam facile illabatur humanis sensibus. Ea mansuetudine morum, facilitate animi, moderatone præcepti, affabilitate sermonis, verborumque honore, patienti quoque sermonum voce, modesteque adjuvetur gratia, incredibile quantum procedit ad cumulum dilectionis. Legimus enim non solum in privatis, sed etiam in ipsis Regibus quantum facina blanda affabilitatis profuerit, aut superbia, verumque obscurit tumor, ut regna ipsa labefactarent. Quod exemplo Moysis & Davidis quantum ad affabilitatem probat: Quorum ille (inquit) scilicet totius plebis mentes devinxerat, ut plus eum pre mansuetudine quam pro factis admirarentur: istam facili affectus, & mansuetus imperio, ut eum & filii parentes, & parentibus filii anteferebant; indeque sua graviter indignatus contra Ionatham quod apud eum plus valere amicitiam David, quam pietatem paternam iudicabat.

Ultima pars potentialis iustitiæ est liberalitas, quæ versatur circa divitias, illas ut decet expendendo, & alijs distribuendo: hæc enim non est vera species iustitiæ, sed pars ejus potentialis, seu virtus iustitiæ annexa; quia liberalis dat quod est suum, quodque non debetur alteri, nisi ex quadam honestate seu decentia; iustitia vero præstat alteri quod ei legaliter debetur.

Observanda verò est distinctio actus liberalitatis ab actu beneficentia, vel charitatis, & misericordiae: nam quatenus donatio fit repemendo concupiscentiam pecuniæ, ne ipsa plus æquo ametur, & propterea retineatur, est actus liberalitatis; quatenus fit ex bono affectu in eum cui donatur, est actus beneficentia, vel charitatis; quatenus verò fit ex intentione relevandi miseriam alterius, est actus misericordiae.

DISPUTATIO X.

De fortitudine, & virtutibus illi annexis.

PRAETER virtutes, quæ nobiliores & spirituales animæ nostræ potentias (intellectum scilicet & voluntatem) perficiunt, dantur alia, quæ coercerent, vel rectificant passiones appetitus irascibilis & concupiscibilis, ne bonum rationis impediant, & ab ejus electione & perfectione voluntatem avertant. Ut enim egregiè suo more discursit S. Thomas hic quæst. 123. art. 1. Ad virtutem humanam pertinet, ut bonum faciat hominem, &

opus ejus secundum rationem esse. Quod quidem tripliciter contingit: uno modo secundum quod ipsa ratio respicitur, quod fit per virtutes intellectuales: alio modo secundum quod ipsa rectitudo rationis in rebus humanis inspicitur, quod pertinet ad justitiam: tertio modo secundum quod tolluntur impedimenta virtutis in rebus humanis ponenda. Dupliciter autem impeditur voluntas humana ne rectitudinem rationis sequatur: uno modo per hoc quod trahitur ab aliquo delectabili ad aliquid aliud quam rectitudo rationis requiritur, & hoc impedimentum tollit virtus temperantia: alio modo per hoc quod voluntatem repellit ab eo quod est secundum rationem, propter aliquod difficile quod incumbit; & ad hoc impedimentum tollendum requiritur fortitudo mentis, quae scilicet hujusmodi difficultatibus resistat, sicut & homo per fortitudinem corporalem impedimenta corporalia sapienter & repellit.

Porro quia difficilius est sustinere tristitia, & ad ardua ferri (quod praestat fortitudo, frangendo passionem circa haec objecta) quam a delectabilibus abstinere, eisq; frui cum ea moderatione, quam temperantia indicit, ut Philosophus 3. Ethic. cap. 9. observat, idcirco prior loco statuitur fortitudo, posteriori temperantia, de qua disputatione sequenti dicemus.

ARTICULUS I.

Definitio fortitudinis explicatur.

Fortitudo ex Tullio hoc modo definitur: Fortitudo est considerata periculorum susceptio, & laborum persectio. Vel aptius ex D. Thoma: fortitudo est virtus existens in irascibili, coercitiva timoris, & audaciae moderativa, instantibus periculis.

Dicitur primo virtus, quia ut idem S. Doctor hic quæst. 123. art. 2. ostendit, fortitudo specialis virtus est, importans specialem honestatem. Ubi enim est peculiaris difficultas in retinendo rationis præscripto, ibi nobis opus est peculiari virtute: At in periculis mortis adest specialissima difficultas, ut quis decenter & juxta rationis præscriptum, tam interius, quam exterius se gerat; nam vel excitatur ingens timor ad malam fugam, quem difficilimum est ita coercere, ut non perturbet, & ad aliquid indecorum compellat; vel excitatur motus audaciae ad mali repulsum, qui etiam moderandus est, ne temere in periculum præcipitet; vel utraq; affectatio alternantibus animi motibus, & veluti inter se conflictantibus exoritur; & tunc utraq; simul juxta rationis regulam temperare oportet: Opus igitur erit peculiari virtute, quæ has difficultates superet, prædictosq; motus secundum rationem moderetur.

Dicitur secundo, existens in irascibili, ut non solum a concupiscibili excludatur fortitudo, sed etiam a voluntate, in qua nullam ponimus virtutem, quæ sit primario ad moderandas animæ passionem. Enimvero virtus ibi duntaxat ponenda est, ubi ejus bonum consumatur: bonum autem prædictæ moderationis non consumatur in voluntate, sed in appetitu sensitivo, ejus sunt actus ipsæ passionem. De quo fuit in Tract. de virtutibus in communi, disp. 2. art. 2.

Tertio dicitur coercitiva timoris, & audaciae moderativa: quia sicut pericula non aliter separant voluntatem a bono rationis, nisi vel incutien-

Tom. IV.

do nimium timorem, quo plus æquo formidantur, vel nimiam audaciam, quæ immoderate & imprudenter invaduntur; sic fortitudo non aliter firmat animum in illis, quam reducendo utramq; passionem ad debitam mensuram. Magis tamen spectat ad fortitudinem diminuire timorem, quam audaciam; quia magis est ad stimulandum & roborandum, quam ad detinendum & coercendum: sicut temperantia est converso magis est ad detinendum & refræmandum, quam ad firmandum & stimulandum; ideòq; ista ponitur in concupiscibili, quæ maxime indiget fræno, propter vim & allicientiam boni concupiscibilis; illa vero in irascibili, cui propter difficultatem objecti ardui potissimum calcantibus opus est.

Ex his facile intelliges, quodnam sit objectum materiale & formale virtutis fortitudinis: objectum enim materiale illius duplex est, unum remotum, & aliud proximum: illud periculis & malis, præsertim gravissimis, cujusmodi sunt mortis pericula, continetur: istud vero consistit in affectibus timoris & audaciae, quæ circa illa pericula versantur. Objectum vero formale fortitudinis est specialis illa honestas, quæ in hujusmodi passionum moderatione relucet.

ARTICULUS II.

Actus virtutis fortitudinis.

Signatur fortitudini duplex actus, scilicet aggredi, & sustinere: ratio enim dicitur aliquando pugnandum esse pro boni defensione, ut impugnatores arceantur, & exterminentur; & tunc opus est aggressionem forti & prudenti, quæ fit per audaciam moderatam: aliquando vero, & frequentius dicitur esse patienter sustinendum, ut manifestetur affectus voluntatis erga bonum virtutis, qui tantus est, tantiq; tale bonum æstimat, ut quantumvis impugnatus, ab illo non recedat.

Si autem quæras, quis ex illis duobus actibus difficilior & principalior sit? Respondeo per passionem aggressionem esse potius. Ita expressè docet Aristoteles 3. Ethic. cap. 9. relatus à D. Thoma hic quæst. 123. art. 6. his verbis: Sicut Philosophus dicit in 3. Ethic. fortitudo est magis circa timores reprimendos, quam circa audacias moderandas: difficilior enim est timorem reprimere, quam audaciam moderari, eo quod ipsum periculum, quod est objectum audaciae & timoris, de se confert aliquid ad augmentum timoris. Aggredi autem pertinet ad fortitudinem, secundum quod moderatur audacia: sed sustinere sequitur repressionem timoris. & ideò principalior actus fortitudinis est sustinere, id est immobiliter sistere in periculis, quam aggredi.

Idem confirmat 3. Ethic. lect. 18. hoc discursu: Timor (inquit) imminet homini ab aliquo fortiori contra ipsum insurgente, audacia autem confurget ex eo quod aliquis æstimat eum quem invadit, suam non excedere potestatem. Difficilior porro est stare contra fortiolem, quam insurgere in aequalem, vel minorem.

Accedit quod ille qui sustinet, sentit jam pericula imminere; qui vero aggreditur, habet ea ut futura: difficilior autem est, majusq; proinde fortitudinis signum, non moveri à presentibus, quam à futuris.

Bbb

Addo

Adde etiam, quod aggressio est plenè voluntaria, quod non parùm imminuit difficultatē, atq; etiam laudabilitatem. Unde de sustinentia universè valet, quod sigillatim de sustinentia rapinæ, ad voluntariam rei suæ erogationem comparata, dixit S. Chrysostomus homil. 10. in 1. ad Thessal. Raptorem propter Deum patienter ferre, majus est, quàm sponte benefacere. Quamobrem ed quod hoc quidem animi fructus est & voluntatis, unde & facile sit: istud verò vis est & violentia. Et facilius quis mille tallenta sponte dabit, & nihil se passum esse putabit, quàm ut tres obolos, præter animi sententiam abreptos, mansuetè ferat. Itaque istud magis est animi Philosophia. Item Gregorius homil. 35. in Evang. expendens illud Proverb. 16. Melior est patiens viro forti, & qui dominatur animo suo, expugnatore urbium, subdit. Minor est ergo victoria urbes expugnare, quia extra sunt quæ vincuntur; majus autem est quod per patientiam vincitur, quia ipse à se animus superatur. & semetipsum sibi meripsum subicit, quando eum patientia in humilitate tolerantia sternit. Demum Ambrosius 1. de officiis cap. 36. Revera jure fortitudo vocatur, quando unusquisq; seipsum vincit, iram continet, nullus illecebris emollitur ac inflectitur; non adversis perturbatur, non extollitur secundis. & quasi vento quodam, variarum rerum circumfertur mutatione. Quid autem excelsus & magnificentiùs, quàm exercere mentem, afficere carnem, & in servitutem redigere, ut obediā imperio, ut consiliis obtemperet, ut impigre in aduindis laboribus exequatur propositum animi ac voluntatem &c.

5. Ex his intelliges, actum principalissimum fortitudinis esse martirium; quippe cum illud non in aggreddendo, sed in sustinendo consistat: unde D. Thomas hic quæst. 154. art. 2. ad 3. sic ait: Principalior actus fortitudinis est sustinere, ad quem pertinet martirium, non autem ad secundarium actum ejus, qui est aggredi.

ARTICULUS III.

Virtutes fortitudinis annexæ.

6. Virtutes fortitudini annexæ quatuor recensentur à D. Thoma quæst. 128. art. unico, videlicet magnanimitas, magnificentia, patientia, & perseverantia. Quam divisionem sumpsit ex Tullio lib. 2. de invent. cap. 2. Ad has verò quatuor reducit plures alias à Macrobio & Andronico enumeratas. Nam Macrobius lib. 1. in somnium Scipionis ponit septem partes fortitudinis, scilicet magnanimitatem, fiduciam, securitatem, magnificentiam, constantiam, tolerantiam, firmitatem. Andronicus etiam ponit septem virtutes annexas fortitudini, quæ sunt Eupychia, Lema (non autem, ut corruptè legitur in multis exemplaribus, Lenia) vox autem Græca Lima; latine significat animi confidentiam & promptam audaciam; magnanimitas, virilitas, perseverantia, magnificentia, andragathia.
7. Notat verò D. Thomas hujusmodi virtutes spectari posse, vel prout versantur circa materiam fortitudinis, id est circa pericula gravissima, qualia sunt pericula mortis; vel prout versantur circa materiam minùs difficilem, quàm sit materia fortitudinis, in eaq; fortitudinem imitantur. Si primo modo considerentur, vult eas esse partes integrales fortitudinis, id est vir-

tutes necessarias ad officium integrum fortitudinis, duasq; priores se tenere ex parte aggressionis, posteriores verò ex parte sustinentiæ. Ex parte enim aggressionis primò requiritur, quod fortis magnam habeat animum ad magna & ardua securè aggreddenda; & hæc est magnanimitas: secundò, quod non deficiat in executione illorum, & ita est magnificentia, quæ est virtus magnorum operum factiva. Ex parte verò sustinentiæ requiritur primò, ut animus difficultate presentium malorum non frangatur per tristitiam, decidatq; à sua magnitudine, & hæc est patientia: deinde ut ex diuturna difficultum passione non fatigetur, nec ab illorum sustinentia desistat, & ita est perseverantia.

Si autem virtutes illæ spectentur prout versantur circa pericula minora, quàm sint mortis pericula, & alia minùs gravia & molesta, ac deniq; circa materias in quibus minus est difficultatis, sunt partes potentiales fortitudinis, qui ipsam imitantur, licet ejus rationem non attingantur. Hæc D. Thomas, qui earundem virtutum naturam ita luculenter exponit quæst. 129. & sequentibus, ut in illis diutius immorari non sit opus.

Solùm hic subijciam quæ de virtute perseverantiæ docet Bernardus Epist. 129. ubi illam quodammodo fortitudinis ornamentum, ceterarumq; item virtutum quoddam coronamentum esse docet, his verbis. Quid restat (inquit) nisi ut admoneamini de perseverantia, quæ sola meretur viris gloriam, coronam virtutibus. Proferat abiq; perseverantia nec is qui pugnat victoriam, nisi palmam victor consequitur. Vigor virium, virtutum consummatio est; nutritrix ad meritum, & mediatrix ad præmium. Soror est patientia, constantia filia, propugnaculum sanitatis. Tolle perseverantiam, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitudo.

DISPUTATIO VI.

De temperantia, & partibus ejus.

Hæc est postrema inter Cardinales virtutes, de qua Philosophus 3. Ethic. cap. 10. & D. Thomas hic à quæst. 141. usq; ad 171. De hac etiam eleganter disserit S. Prosper lib. 2. de vita contempl. cap. 19. ubi sic ait: Temperantia moderatum, pudicum, verecundum, serium facit. Nec si habitat in animo, libidines frangat, affectus temperat, desideria sancta multiplicat, vitiosa castigat; omnia intra nos confusa ordinat, ordinata corroborat; cogitationes pravæ removet, inserit sanctas; ignem libidinosæ voluptatis extinguit, animi teporem desiderio futura remunerationis accendit, mentem placidâ tranquillitate componit, & totam semper ab omni vitiorum tempestate defendit.

De hac ergo mirabili ac perutili virtute breviter hic agemus: & primò quidem objectum ejus materiale & formale exponemus; deinde de partibus ejus subjectivis & potentialibus disseremus.